

Bożena Szalaśta-Rogowska

LITERATURA BLISKA I DALEKA

Szkice z zakresu glottodydaktyki

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2017

**LITERATURA
BLISKA
I DALEKA**

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3645

50^{lat}
Uniwersytetu
Śląskiego
w Katowicach

Bożena Szwałasta-Rogowska

**LITERATURA
BLISKA
I DALEKA**

Szkice z zakresu glottodydaktyki

Redaktor serii: Kultura i Język Polski dla Cudzoziemców
ROMUALD CUDAK

Recenzent

ANDRZEJ ZIENIEWICZ

Redakcja

ADRIANA BIEDROWSKA

Projekt szaty graficznej

EMILIA DAJNOWICZ

Projekt layoutu i opracowanie DTP

BEATA KLYTA

Korekta

MARZENA MARCZYK

Copyright © 2017 by

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3208-6 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3209-3 (wersja elektroniczna)

Wydawca

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba ark. drukarskich: 9,75. Liczba ark. wydawniczych: 9,0.

Cena 20 zł (+ VAT). Publikację wydrukowano na papierze Alto 90 g, vol. 1.5.

Druk i oprawę wykonano w drukarni „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.”, Sp. K.

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Zaproszenie/uzasadnienie 7

SŁOWNE OBRAZY

Tekst literacki i malarski
w nauczaniu cudzoziemców 13

Dwie małpy Bruegla i poezja polska,
czyli o poszerzaniu perspektyw 33

BLISKIE UCZUCIA Z DALEKA

„Mój chory dom jest we mnie na stałe”
O glottodydaktycznym wykorzystaniu
uczucia nostalgii 51

„Nie jestem turystą”
Spotkanie z poezją emigracyjną 73

TRUDNO ROZMAWIĄĆ

„Wyleczyłam się z człowieczeństwa”,
czyli porozmawiajmy o anorektycznej współczesności 99

„Miłość, topaz i drozd”, czyli starożytnie
tajemnice na lekcjach języka polskiego jako obcego 117

Nota bibliograficzna 139

Bibliografia z zakresu literatury i czytelnictwa w nauczaniu
języka polskiego jako obcego (wybór) 141

Indeks osobowy 147

Summary 153

Резюме 155

Zaproszenie/uzasadnienie

Czytanie jest zawsze spotkaniem, a może powinno stać się również dialogiem: z tekstem, z bogactwem kultury, którego ten tekst dostarcza, z urodą języka, w którym jest napisany, wreszcie – z własną osobowością skonfrontowaną z tą lekturą. Może być czytaniem literatury pięknej, dzięki której doświadcza się przyjemności obcowania ze sztuką wysoką, ale może też być „prasówką” gazety codziennej przynoszącej informacje bieżące, pobieżnym rzuceniem okiem na etykietę produktu spożywczego, dogłębnym analizowaniem istotnych dokumentów, umów czy wnikliwym studiowaniem znaków kultury w ogóle. Każdy z tych zaledwie kilku wskazanych przeze mnie rodzajów czytelnictwa jest oczywiście wyborem, zazwyczaj wartościowym dla czytającego, a już absolutnie bezcennym dla glottodydaktyki, szczególnie kiedy staje się aktywną komunikacją, dialogiem, a nie tylko monologiem tekstu natrafiającego na opór odbiorcy. Jak pisze bowiem Tamara Czerkies:

w trakcie czytania literatury w języku obcym [chyba także rodzimym – B.S.R.] dochodzi do kilku istotnych [...] zjawisk: budowania tożsamości uczącego się/czytającego tekst literacki, rozwijania świadomości i wrażliwości interkulturowej, rozwijania kompetencji komunikacyjnej, literackiej oraz językowej, określania własnej kultury, porównywania jej z nową, próby jej zrozumienia oraz znalezienia w niej miejsca dla siebie¹.

¹ T. CZERKIES: *Wstęp*. W: EADEM: *Tekst literacki w nauczaniu języka polskiego jako obcego (z elementami pedagogiki dyskursywnej)*. Kraków 2012, s. 10. Badaczka w swojej książce słusznie traktuje czytanie jako dynamiczny i twórczy proces komunikacji. Omawia też i krytycznie komentuje wiele cennych teorii oraz artykułów dotyczących tego tematu.

Teksty zamieszczone w tej książce powstawały przez kilka lat. Są one wynikiem odkrywania przeze mnie interesujących wierszy czy opowiadań oraz chęci podzielenia się ich atrakcyjnością z innymi czytelnikami, szczególnie studentami języka polskiego jako obcego. Mam nadzieję, że propozycje lektury, interpretacje tekstów literackich oraz omówienia obrazów staną się inspiracją do samodzielnych, niekoniecznie zbieżnych z moimi, sądów nauczycieli i studentów.

Książka jest skierowana przede wszystkim do dydaktyków, szczególnie zaś – glottodydaktyków. Liczę na to, że stanie się bodźcem do przeprowadzenia zajęć ze studentami na podstawie schematów lekcyjnych, które proponuję. Może podda pomysł na interesujące zajęcia, a może ułatwi po prostu pracę lektora? Książka ta jest zbiorem sześciu artykułów, które – mam nadzieję – układają się w spójną całość podzieloną na trzy rozdziały. Wszystkie poświęcone są możliwościom praktycznego wykorzystania literatury (a czasem także dzieł sztuki malarskiej) na zajęciach lektoratowych. Niemniej jednak można tę książkę czytać też fragmentarycznie, wyłuskując z niej odrębne artykuły, które będą mogły służyć nauczycielowi pomocą w konkretnym momencie. Dlatego też można napotkać w niej celowe powtórzenia teoretyczne, które mają z jednej strony utrwalić podczas zbiorczego czytania pewne ważne moim zdaniem tezy, jak na przykład definicję strategicznej opcji lektury, z drugiej zaś – są równocześnie naturalnym wyjaśnieniem dla prezentowanego materiału praktycznego podczas lektury fragmentarycznej.

Artykuły zamieszczone w tej książce proponują głównie czytanie intensywne, czyli lekturę tekstów oryginalnych – wierszy czy opowiadań napisanych w języku polskim, zaliczanych do literatury pięknej. Jest to zazwyczaj możliwe dopiero dla studenta na średnim i wysokim poziomie znajomości języka obcego. Nie oznacza to oczywiście, że nie warto wyzyskiwać na zajęciach lektoratowych także korzyści płynących z czytania ekstensywnego, czyli lektury tzw. czytanek². Obydwa typy czytania są wartościowe, co następująco argumentowała Anna Seretny:

² Na temat czytania ekstensywnego i intensywnego zob. A. SERETNY: *Czytanie ekstensywne – tekst w perspektywie glottodydaktycznej*. „Postscriptum Polonistyczne” 2014, nr 1, s. 11–25.

Zdaniem glottodydaktyków, oba rodzaje czytania powinny być udziałem uczących się. Intensywne przyczynia się bowiem do wzrostu ich potencjału językowego (poznają coraz więcej słów, struktur morfo-syntaktycznych itp.). Dzięki ekstensywnemu z kolei rośnie poziom ich ogólnej sprawności czytelniczej, mogą zatem w większym stopniu czerpać przyjemność z lektury (umiejętności receptywne). W wyniku zintensyfikowanego kontaktu z tworzywem języka małeje również czas dostępu do gromadzonych w ich umyśle środków językowych, co w rezultacie przekłada się na większą płynność oraz poprawność formułowanych przez nich wypowiedzi (umiejętności produktywne)³.

Literatura bliska i daleka. Szkice z zakresu glottodydaktyki to książka, w której spoglądam na literaturę zarówno z daleka – doceniając ją jako źródło tematów i bogactwa kulturowego, jak i z bliska – analitycznie pochyłając się nad konkretnymi utworami. Myślę też, że taki właśnie kierunek (początkowo daleki, później bliski) przybiera każdy proces lektury. Czytelnik najpierw musi wybrać tekst literacki, z daleka niejako spojrzeć na dzieło sztuki, które w trakcie lektury staje mu się na pewno coraz bliższe intelektualnie, a czasem, kiedy nastąpi „duchowe” porozumienie, także emocjonalnie. Teksty, które zaproponowałam w tej książce do omówienia ze studentami, są mi zazwyczaj bliskie. Nie każdy nazwałabym arcydziełem w klasycznym tego słowa znaczeniu, ale wszystkie są mi na pewno bliskie jako nauczycielowi, czyli uważam je za użyteczne i atrakcyjne glottodydaktycznie.

Pomysły literackich spotkań zaprezentowane w tej książce, która nie aspiruje do miana podręcznika do nauczania języka polskiego jako obcego, starałam się zazwyczaj oprzeć na konkretnej, wyselekcjonowanej idei, na przykład na propozycji wyzyskania na zajęciach tekstów literackich korespondujących z malarstwem (część *Słowne obrazy*), nostalgii i poezji emigracyjnej (*Bliskie uczucia z daleka*) czy tematów tabu (*Trudno rozmawiać*). Także w doborze tematów metafora bliskości i oddalenia staje się zatem moim sprzymierzeńcem. Wszak literatura i malarstwo to bardzo różne, odległe dziedzi-

³ Ibidem, s. 11.

ny sztuki, posługujące się zupełnie odmiennymi środkami wyrazu, a jednak sobie bliskie – dzięki magii wyobraźni inspirowanej słowem i słowu, które tłumaczy obraz. Z kolei nostalgia, tak charakterystyczna dla topiki literatury emigracyjnej (też przecież kiedyś bardzo dalekiej/nieobecnej w kraju), to uczucie, którego można doświadczyć tylko ze sporej odległości od utraconego „bliskiego”. *Last but not least*, tematy tabuizowane to problemy trudne i często wypierane ze świadomości, oddalone, które warto „oswajać”, o których trzeba rozmawiać, do których należy się zbliżać na przykład poprzez literaturę czy szerzej: kulturę.

W każdym artykule zawartym w tej książce omawiam najpierw wskazany temat ogólnie, teoretycznie, następnie przytaczam kilka przykładów, z których część rozpoznaję w sposób szczegółowy. Mam nadzieję, że taki układ tekstów pozwoli na łatwy dostęp do schematów zajęć i będzie pomocny nauczycielom chcącym z nich skorzystać. A jeżeli obcokrajowcy uczący się języka i kultury polskiej na bazie moich propozycji będą mieli poczucie, że literatura polska, która kiedyś była dla nich odległa i nieznana, stała się im bliższa, to książka *Literatura bliska i daleka. Szkice z zakresu glottodydaktyki* spełni swój najważniejszy cel.

Literature up Close and from Afar Writings on Glottodidactics

SUMMARY

The texts included in this book result from the author's discoveries of interesting poems and short stories, and her willingness to share their attractiveness with other readers, with a special emphasis on the students of Polish as a foreign language. This book, however, is addressed most of all to the educators – mainly those working in the field of glottodidactics – who would like to guide their students in the journey through Polish literature.

The book, divided into three chapters, is a collection of articles devoted to practical possibilities of using literature and paintings during foreign language courses. The papers included propose mainly intensive reading practice, that is, reading fiction originally written in Polish. *Literature up Close and from Afar. Writings on Glottodidactics* is a book that proposes looking at literature both from a distance – since it is appreciated as a reservoir of subjects and cultural heritage – and up close – for the author analyses particular pieces. The propositions for literary glottodidactic meetings are usually based on a specific idea. The ideas include, for instance, exploring literary texts that correspond to paintings (*Wordy Images* part), the feeling of nostalgia and emigration poetry (*Close Feelings from Afar* part) or tabooed subjects such as death, old age, or illness (*It Is Difficult to Talk* part) during classes.

The first part presents most of all the methodics of working at foreign language courses rooted in paintings and literary texts referring to them that revolve around – on the one hand – the role of particular objects in our lives and – on the other hand – the abstract notion of freedom. The author focuses on the analysis of chosen works of art both from Poland (for instance by Józef Mehoffer, Tytus Czyżewski, or Zbigniew Pronaszko) and from the world (for instance by Pieter Bruegel). Interpretations of Olga Tokarczuk's short story *Szafa* and poems by Wisława Szymborska, Grażyna Zambrzycka, and others complement the description of the paintings.

The second part of the book shows the possibilities of exploring the potential of poetry during the course of Polish as a foreign language. Classes revolving around nostalgia, identity issues, or problems connected to not feeling at home in

a foreign space are exemplified mainly by Polish emigration poems (for example by Bogdan Czaykowski and Marek Kusiba).

The final part of the book touches upon difficult, tabooed questions. The author not only points to the need to talk about such delicate and intimate issues as anorexia or the position of elderly people in the society, but also emphasises the significance of cultural differences present in multinational student groups. It is literature that can perform the role of a soothing mediator in this difficult discussion during the foreign language course.

Литература близкая и далекая

Эссе по глоттодидактике

Резюме

Тексты, публикуемые в этой книге, являются результатом открытия автором интересных стихотворений и рассказов, которыми стоит поделиться с другими читателями. Они могут быть особо привлекательны для студентов польского языка как иностранного, хотя сама публикация адресована прежде всего дидактикам и в частности глоттодидактикам, которые стремятся быть путеводителями студенческого познания по польской литературе.

Книга, состоящая из трех частей, посвящена практическим возможностям использования литературы и произведений искусства на занятиях. Кроме того, в ней предлагается метод интенсивного чтения, т.е. чтения оригинальных текстов, написанных на польском языке и включаемых в область художественной литературы. *Литература близкая и далекая. Эссе по глоттодидактике* – это книга, представляющая, с одной стороны, взгляд на литературу издалека – она ценится как кладезь тем и культурного богатства, источником которого является, а с другой стороны, сблизит, так как автор анализирует конкретные произведения. Концепция литературных глоттодидактических встреч, как правило, опирается на определенные идеи. Это, например, предложение использовать на занятиях художественные тексты, связанные с живописью (глава *Словесные картины*), эмигрантскую поэзию, корни которой уходят в чувство ностальгии (глава *Близкие чувства издалека*), а также обсуждать табуированные темы, такие как смерть, старость или болезнь (глава *Сложно сказать*).

В первой главе описывается методика работы на занятиях по языку и литературе, основой которых являются картины и соотносимые с ними художественные тексты, касающиеся как роли конкретных предметов в нашей жизни, так и абстрактного понятия свободы. Автор сосредоточивает внимание на анализе избранных произведений мирового и польского искусства (к примеру, Питера Брейгеля, Юзефа Мехоффера, Титуса Чижевского, Збигнева Пронашко). Описание картин дополняет интерпретация рассказа *Шкаф* Ольги Токарчук, стихотворений Виславы Шимборской, Гражины Замбжицкой и др.

В следующей главе показана востребованность на занятиях по польскому языку как иностранному потенциала поэзии. Занятия, на которых обращается внимание на чувство ностальгии, проблемы с идентитетом и нахождения себя в чужой среде, иллюстрируются преимущественно польскими эмигрантскими стихотворениями (например, Богдана Чайковского и Марека Кушибы).

В последней части книги поднимаются сложные, табуированные вопросы. Автор не только указывает на потребность разговора на такие деликатные и интимные темы, как анорексия или ситуация лиц старшего возраста в обществе, но также подчеркивает значимость культурных различий, наблюдаемых в многонациональных студенческих группах. Главным медиатором в этой трудной дискуссии может стать литература.

ISSN 0208-6336
Cena 20 zł (+ VAT)

Więcej o książce

ISBN 978-83-226-3209-3

9 788322 632093

